

Dániel Arnold: A fogamzás-ellenes óvszerek és az állam

an a mai társadalomban egy mozgalom, mely minden szervezet és propaganda nélkül is hódít és növekvő eredményeket mutat föl. Ha összehasonlítjuk a különböző európai és tengerentúli államok népesedését: nagyjában és egészében arra az eredményre jutunk, hogy minél műveltebb és gazdagabb valamely ország, annál kisebb benne — 1000 lélekhez viszonyítva — a születések száma. Ugyanezt tapasztaljuk, ha bármely nyugateurópai vagy tengerentúli kulturállam népének mai szaporodását régebbi szaporodásával vetjük össze: régebben, midőn szegényebb és műveletlenebb volt a nép, egyszersmind szaporább is volt. Van tehát egy csendes mozgalom, mely a népszaporodás korlátozására irányul, s e mozgalom, vagy helyesebben fejlődés-tendencia, párhuzamos a kultúra haladásával, a nép jólétének és értelmiségének emelkedésével.

Hogy a kultúra haladása a népszaporodás korlátozásához vezet: ez tulajdonképen magától értetődik. Kultúra: ez annyi, mint diszharmóniák kiküszöbölése az egyén, illetőleg a társadalom életéből. Minél fejlettebb a kultúra: annál több és nagyobb diszharmónia kiküszöbölésére képes. A nép természetes, fiziológiai szaporodó képessége körül is van a társadalomban egy nagy diszharmónia, mely abban áll, hogy a népesség mindig képes szaporodni, ellenben a társadalom élelmi körét még eddig nem minden történelmi időszakban lehetett gyorsan tágítani, sőt néha évszázadokig egyáltalán nem. A legújabb

időben a kulturemberiség — hála az agronómia és a közlekedés fejlődésének — rendkívül gyorsan képes a rendelkezésére álló tápszerrek mennyiségét növelni. Ám nincs az élelmi körnek oly nagy kitágulása, mely a szaporodás diszharmóniáját máskép, mint ideiglenesen, kiküszöbölhetné, mert a szaporodó emberiség előbb-utóbb a legnagyobb élelmi kört is kitöltheti és túlszűfolthatja. Az emberiség élelmi köre soha sem lesz végtelen nagy: ellenben az emberiség fiziológiai szaporodó képessége — szabadjára eresztve — az idők folyamán végtelen nagy társadalmi létszámot eredményez.

Ám azért a kultúra — ha eléggé fejlett — képes kiküszöbölni a szaporodás diszharmóniáját is, mert nem csupán a kenyér szaporítására ad eszközöket az embernek, de arra is, hogy saját szaporodását preventive, tudatos beavatkozással, a fogamzást megakadályozó óvszerek alkalmazása által korlátozza.

Ha a kultúra a maga nemében tökéletes, a népszaporodás szabályozására is ki kell terjednie. A hangyák már eljutottak ide; az ő kultúrájuk tökéletes a maga nemében. Ezek a nagyfejlettségű rovarok, melyek a maguk módján az egész földkerekséget meghódították, rendszerint nem nevelnek föl több utódot, mint amennyi a hangyaállam élelmi körében helyet talál.* Az emberi kultúrának ha tökéletessé válik, szintén el kell jutnia a népszám preventív szabályozásához. Csak a módja lesz más, mint a hangyáknál. Amit a hangyák ösztönszerűleg csinálnak: azt a modern kulturemberből a tudatos előrelátás váltja ki. A szülők azt akarják, hogy gyermekeik *standard of life*-ja ne legyen kisebb az övéknél: tehát óvakodnak a túlsók gyermektől. Ide vezet a női nem értelmi fejlődése is; a fejlett, modern asszonyok nem csupán nemi lények akarnak lenni és nem csupán a jövő generációnak kívánnak élni, de önmaguknak is, ám erre nincs módjuk, ha sok gyermeknek adnak életet. így hozza létre azután az egyének tudatos, előrelátó cselekvése a népszám szabályozását.

A hangyakultúra ösztönön alapul, a modern emberi kultúra gondolkodáson. De vajon kevésbbé természetes-e az öntudatos lelki működés, mint az ösztön, s az emberi kultúra, mint a hangyakultúra? A népszaporodás szabályozása, melynek kezdeteit a modern kultúrtársadalomban felismerhetjük, a kulturfejlődés természetes eredménye. Sőt az élő természet egy nagy, Spencer Herbert által fölfedezett törvényszerűsége nyilatkozik meg benne.

Amint Spencer fölismerte: minél erősebbek valamely faj egyénei a létért való küzdelemben, minél könnyebben tudják egyéni létüket

* V. ö. Sajó: *Krieg und Frieden im Ameisenstaate*. Kosmos, 1908.

főntartani: annál szaporátlanabb az illető faj; de nagy szaporaságra incs is szüksége, mert fönmaradásához és terjeszkedéséhez aránylag csekély faji szaporaság is elegendő. Tényleg tapasztaljuk is, hogy a legfejletlenebb osztályok és fajok egyszersmind a legszaporábbak; nyilván szaporábbak a baktériumok, mint a férgek, és ezek ismét szaporábbak mint a halak, vagy épen az emlősök. A házinyúl szaporább, mint a tigris, az alsórendű majmok szaporábbak, mint az ember. Úgy látszik, a hangya és az ember példája e szabályt még egy másik szabállyal engedi kiegészíteni. Amennyiben valamely faj fiziológiai alkalmazkodás útján, saját szervezete belső vagy külső módosulása útján szaporította a létért való harcban forgatott fegyvereit: annál a fajnál a szaporodás kisebbedése is fiziológiai úton, a szaporaság fiziológiai csökkenésével fog beállni. Amely faj ellenben kultureszközökkel könnyítette az egyéni lét főntartását: az a faj a szaporodás ennek megfelelő csökkenését is kultureszközökkel hozza létre, fiziológiai szaporodóképességének csökkenése nélkül.

Amint az előadottakból kitűnik: a fogamzás-ellenes óvószerek alkalmazása, mely napjainkban mindinkább terjed, —az egész neo-malthusianizmus név alatt ismert irány melynek föllépése korunkat jellemzi — törvényszerűen következik a kultúra természetéből; kiirtani a társadalomból csak úgy lehetne, ha az egész kultúrát visszafejleszténők. S ezért már előre tehetetlennek és kilátástalannak látszik a konzervatív körök minden olyan akciója, mely a neo-malthusianizmus megszüntetésére irányul. Még az érveik is gyöngék. Legfőbb szellemi fegyverük az a hazafias militarisztikus argumentum, mely katonákat követel az országnak és vesztett háborúkat, idegen hódítókat ígér arra az esetre, ha a nép szaporasága alábbszállna. Ám a hadi veszedelemmel való fenyegetés, kultúránk továbbfejlődésével mindinkább a régi idők ócska fringiai közé fog kerülni. Egész mai kultúránk nem sokat érne, ha nem volna képes a háborút, a modern társadalom e szegényfoltját megszüntetni. Csak két eszköz van, amellyel ez lehetséges: egyik a mezőgazdasági termelés növelése, másik a népszaporodás korlátozása. Manapság, mikor a politika és a gazdasági élet összefüggései oly burkolatlanul jelentkeznek, tisztán látszik az az igazság, hogy a háborúkat a népesség túlszaporodása, a tápszerekben való hiány okozza. A modern népek ipari piacokért háborúskodnak. Ám a piac micsoda? Mezőgazdasági terület, mely tápszereket ad iparcikkéért. Amely nép piacot szerzett: annyit tett, mintha saját belföldjén növelte volna a tápszerek termelését. Az angol-német antagonizmus piacok körül forog, melyeket sem az angol, sem a német ipar nem nélkülözhet, tápszermennyiségek körül, melyekre úgy az angol, mint a német munkásnak szüksége van.

Ne szaporodott volna a német és az angol nép oly nagy arányban, mint az utolsó évtizedek folyamán, vagy pedig növekedett volna a világ gabonatermelése nagyobb arányban, mint tényleg történt: és híre sem volna az angol-német antagonizmusnak, s az európai háború veszedelmének. Az emberek milliói nem nyúlnak fegyverhez, amíg kapával és kalapáccsal megkereshetik kenyérüket; ott, ahol mindenki élhet, nem lehet halálra szánt embereket találni.

Azon kulturtendenciák között, melyek a háború megszüntetésére irányulnak, a népszaporodás mesterséges korlátozása talán a legfontosabb. Egy ilyen, minden kultúrnépénél mutatkozó háborúellenes tendencia ellen a háborúval csak azok érvelhetnek, akik a háborút fönn akarják tartani.

A gazdasági érvek, melyeket a neo-malthusi irányzat ellen föl szoktak hozni, még gyöngébbek, mint a politikaiak. „A mezőgazdaságnak emberekre van szüksége”, „az iparnak emberekre van szüksége”: ezeknek a szólásoknak csak annyi jelentőségük van, hogy a mezőgazdaság nem alapulhat a nagybirtokon, s az ipar nem maradhat kapitalisztikus szervezetű, ha nincsenek vagyontalan munkástömegek, ilyeneket pedig csak a gyors, a jövő generáció megélhetési viszonyaira tekintettel nem lévő népszaporodás produkálhat. Mezőgazdaság azonban létezhetik nagybirtokszervezet nélkül, s ipar kapitalisztikus szervezet nélkül is; tulajdonképpen a gazdaság az, mely az emberekért van és nem megfordítva; mindaddig, míg emberek és emberi szükségletek lesznek, mezőgazdaság és ipar is lesz. S ezeknek fejlődéséhez nem kell épen, hogy a társadalom élelmiköre túl legyen zsúfolva.

A népszaporodás szabályozása ellen felhozni szokásos érveket érdekesen egészítette ki Svédország kormánya, mely legutóbb a neo-malthusianus törekvések ellen irányuló törvényjavaslatot terjesztett a svéd képviselőház elé. E javaslat hat hónaptól két évig terjedhető fogsággal kívánta büntetni mindazokat, kik a fogamzás-ellenes óvószereket szóban vagy írásban ajánlják. E súlyos büntetés indoklásául azt hozza föl, hogy a szaporodás korlátozása államellenes és erkölcstelen.

Hogy államellenes: ez igaz. Az állam, lényegét tekintve: hadi szervezet. Ha megszűnnek a háborúk: meg fog szűnni a hadi szervezetek létjogosultsága. És akkor az állam nem maradhat az, ami eddig volt: kényszeren alapuló emberi egyesület, mely a pénz- és véradót kérdezés nélkül, erőhatalommal veszi el az egyéntől, tekintet nélkül arra, hogy az egyén akar-e vagy nem az ő kötelékébe tartozni. Az összes gazdasági funkciókat, melyek ma az állam hatáskörébe tartoznak (utak, csatornák, kórházak fõntartása stb.) el lehetne intézni önkéntes társulás alapján: csupán a katonai funkciók követelnek kényszeren

alapuló szervezetet. Ha ezek megszűnnek: akkor az állam át fog alakulni valami szabad szövetségé, amely már nem állam; olyasvalamivé, mint amit Oppenheimer *Freibürgerschaft*-nak nevez.

Hogy a népszám szabályozása államellenes: ebben igaza van a svéd törvényjavaslat indokolásának. De mivel a népszám szabályozása a magasabb kultúra szükségszerű fejleménye: a svéd kormány a maga törvényjavaslatával csak azt ismeri el, hogy a kultúra haladása a mai államot, e kényszeren alapuló hadiszervezetet előbb-utóbb kiküszöböli.

Kevésbé igaz, sőt alacsony hazugság az a megállapítás, hogy a születések számának korlátozása erkölcstelen. Forel szerint az erkölcs: társadalmi higiéné s ugyancsak Forel épen a társadalmi higiéné — tehát az erkölcs — nevében követeli a népszám szabályozását. De erről, hogy t. i. az erkölcs micsoda és mit kíván, még lehetne vitatkozni; a hazugság nem itt rejlik; a hazugság abban áll, hogy egy olyan osztály süti rá a születések korlátozására az erkölcstelenség bélyegét, amely osztály ugyanezen erkölcstelenséget maga is gyakorolja. Köztudomású, hogy a vagyonos osztályok tagjai csak korlátozott számú gyermeket helyeznek a világba, nehogy az utódok *standard of life*-ja kisebb legyen a szülőkénél. Sőt egyenesen a vagyonos osztály kezdeményezte az egész neo-malthusiánus gyakorlatot. Midőn azonban e gyakorlatot a dolgozó osztályok is magukévá akarják tenni: az uralkodó osztály képvisellete erkölcstelenségnek bélyegzi azt, amit ő maga — tetteivel — erkölcsösnek ismer el. Az állam erkölcsi kötelességévé teszi a dolgozó embernek hogy gyermeket termeljen, proletárt a nagybirtok és a tőke számára, adófizetőt és ágyútölteléket az állam számára.

A svéd kormányjavaslat akár lesz belőle törvény, akár nem — érdekes kortörténeti okmány. Jelenti egy nagy összeütközés kezdetét, amely egyfelől az uralkodó osztályok és az állam, másfelől a dolgozó nép kulturtörekvései között fog lejátszódni. A dolgozó népnek igen nagy érdeke, hogy szaporodása lassabban történjék, mint a föld és a tőke mennyiségének szaporodása; mert az embernek és az ő munkerejének értéke csak úgy lehet nagy, ha aránylag kevés van belőle; a föld és a tőke értéke pedig csak úgy lehet kicsiny, ha aránylag sok van belőle. Viszont a nagybirtokosság, mely a földjövedelemből él, azt kívánja, hogy aránylag minél kevesebb legyen a föld és minél több legyen az ember, hasonlót kíván a hadiszervezet és (*mutatis mutandis*) a tőke érdeke is. A dolgozó nép azonban a jelenkorban már észrevehetően korlátozza szaporodását és mint osztály is kezdi már fölismerni, hogy e korlátozás érdekében áll. A francia munkások között Van neo-malthusiánus propaganda az antimilitarizmussal kapcsolat-

ban, ami csak természetes, mert ez a két irány kiegészíti egymást; az egyik a hadiintézményeket, a másik ezek létezésének okát akarja megszüntetni. A svéd munkások körében is van új-malthusi propaganda, éppen ez adott okot a kormány javaslatára. De vajon van-e az államnak és az uralkodó osztálynak elég hatalma ahhoz, hogy a szaporodást korlátozó törekvéseket, ha egyszer a dolgozó nép körében felütötték fejüket, megbénítsa és megakassza? Erre csak nemmel lehet felelni. Ma, a huszadik században nem lehet megakadályozni egy ismeret elterjedését, főleg, ha ez a nemi életre vonatkozik, mely az emberek átlagát minden másnál jobban érdekli. Minél tilalmasabb a fogamzás megakadályozására vonatkozó ismeretek terjesztése: annál gyorsabban és biztosabban közkinccsé válnak azok.

Közkeletű frázis, hogy a szociáldemokrata-pártok államellenesek, pedig éppen az ellenkezője igaz. A munkásság politikai mozgalmai: államszocialista mozgalmak, államszocializmus pedig nem lehetséges állam nélkül; aki államszocialista: annak az államot is akarnia kell. Tényleg a szociáldemokrata pártok nem teszik magukévá az állam megszüntetésére irányuló törekvéseket; az antimilitarizmust rosszindulatú semlegességgel kezelik, a népszaporodás korlátozását pedig egyenesen ellenzik. Ám éppen ezidőszerint a munkásmozgalom átalakulásának jelei mutatkoznak; egy új, valóban államellenes munkásmozgalom keletkezik a réginek kebelében. Az új mozgalom egyes csapatai — a szindikalisták, az anarcho-szocialisták — már hajlamosabbak a neo-malthusiánus törekvések iránt. Minél nagyobb tilalom alá veti az állam e törekvéseket: annál könnyebb lesz az új, államellenes irányok térfoglalása a munkásmozgalomban, mert a munkások osztályösztönüknél fogva könnyen rájönnek, hogy ő nekik saját érdekükben éppen azt a magatartást kell tanusítaniok, amelyet az uralkodó osztály leginkább megtilt számukra.

